

institutions in France. What is more, the reorganization of these institutions led to the increase in the number of their functions. The main functions which should be cited in this connection are advisory, informative, organisational, analytical, social and coordinative.

The findings show that transnational projects and activities in the field of higher education services are implemented by the operators of the French Ministry of Foreign Affairs and International Development and the French Ministry of Higher Education and Research. Thorough examination of the main French agencies promoting higher education and international student mobility gives us the possibility to conclude that among them the most important are French Institute (French: Institut Français), Campus France, The International Centre for Pedagogical Studies (French: Centre international d'études pédagogiques), The National/Regional Centre for Pedagogical Studies for University and School Affairs (French: Centre national/régional des œuvres universitaires et scolaires) and The Reception Service for Foreign Students (French: Service d'Accueil des Étudiants Étrangers).

Key words: international academic mobility, agencies for the promotion of higher education and international mobility, mobile student.

УДК 373.3.015.31:7

Лариса Ткаченко

Larysa Tkachenko

ЗАСТОСУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ СЛОВЕСНОЇ ГРИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТА РОЗВАГ (НА ПРИКЛАДІ ВІРШОВАНОЇ ТВОРЧОСТІ МАРІЙКИ ПІДПІРЯНКИ)

THE USE OF AESTHETIC WORD GAME IN LEARNING AND ENTERTAINMENT (ON THE EXAMPLE OF POETIC WORKS OF MARIKA PIDHIRYANKA)

У статті розглядаються можливості застосування естетичної словесної гри в процесі навчання та розваг. Виокремлено її цінності та навчальну спрямованість. Розглянуто різноманітні ігрові художні прийоми, визначено основні жанри та жанрові різновиди. З'ясовано, що ігрова діяльність є могутнім чинником естетичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: гра, естетична словесна гра, ігрова діяльність, навчання, розваги, молодші школярі, вид активності.

На сучасному етапі розвитку української державності, докорінного реформування вітчизняної освітньої системи актуальності набуває проблема відродження культурного й духовно-творчого потенціалу українського народу. Значну роль у цьому процесі відіграє естетичне виховання молоді, оскільки воно сприяє засвоєнню, збереженню та збагаченню національних культурних традицій і загальнолюдських цінностей.

Розпочинати естетичне виховання особистості необхідно в дошкільному та молодшому шкільному віці, оскільки саме цей період є базовим для формування в людині сприймання прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, виховання в особистості естетичних смаків, потреб і розвитку її естетичних почуттів, уявлень, художньо-творчих здібностей.

Аналіз наукової літератури дає підстави для висновку, що останнім часом значно підвищився інтерес вітчизняних і зарубіжних учених до питань естетичного виховання молодого покоління, у тому числі дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, що є свідченням актуальності зазначеної проблеми. Основними напрямками дослідження цієї проблеми є: визначення завдань, принципів, змісту естетичного виховання (В. Бутенко, І. Зязюн, Л. Масол, С. Мельничук, Н. Миропольська, О. Рудницька, Т. Смирнова, Г. Шевченко та ін.); вивчення форм, методів і засобів естетичного виховання особистості (Е. Белкіна, А. Богуш, Н. Бонда-

ренко, Н. Гавриш, Л. Косачова, В. Котляр, Г. Марочко, Т. Науменко, В. Пабат, Н. Фоломєєва, Л. Хлебнікова та ін.) [4, с. 3].

Особливості дидактичних ігор та їх впливу на розвиток дитини досліджували Є. Тихеева (ігри з дидактичною лялькою, іншими іграшками, з предметами побуту, природним матеріалом, ігри для мовленнєвого розвитку), Ф. Блехер (ігри для математичного розвитку), Л. Венгер (дидактичні ігри і вправи для сенсорного розвитку), А. Бондаренко (роль словесних дидактичних ігор у розвитку самостійності й активності мислення дитини).

Традиція опікування патріотичним, морально-етичним, естетичним вихованням молодого покоління була важливою для художників слова, які прагнули збереження і розвитку нації. На початку ХХ століття для дітей писали такі поети, як М. Вороний, О. Олесь, М. Підгірянка, О. Романова, У. Кравченко, Дніпрова Чайка, В. Лебедова та ін.

Метою статті є виявлення можливостей застосування естетичної словесної гри в процесі навчання та розваг (на прикладі віршованої творчості Марійки Підгірянки).

Прагнення митців слова початку ХХ століття виховати українську дитину в національному та християнському дусі зреалізоване у віршованих творах високої духовності, які нерідко можна вважати не тільки художніми, а й педагогічними.

Марійка Підгірянка – передовсім дитяча письменниця, яка у своїх творах навчає, виховує, передає національну звичаєвість, естетизує свідомість дитини; її художній світ населений українською малечею і діалогічно відкритий до особистісного світу кожного реципієнта.

Навчальна спрямованість притаманна багатьом віршам Марійки Підгірянки. Естетична гра не тільки супроводжує реалізацію навчального завдання, поставленого авторкою, а й має самоцінне значення, мистецьке у поезії для дітей невідокремлюване від дидактичного. Ці два чинники існують у єдності і взаємозв'язку: дидактичне не сприйметься дитиною без художнього цікавого вираження, суто мистецьке буде мало зрозумілим і не розкриє свого естетичного потенціалу без прозорого для малого читача змісту. Марійка Підгірянка була майстринею поєднання дидактичного і мистецьки ігрового, уміло створювала їхню єдність і поперемінну акцентацію у своїх віршованих текстах.

Поетка проводить дитину у художньому часі свого мистецького світу – від малечку до першого року шкільного навчання. Школа є образом, який поєднує час і простір цього світу, виступає в ролі хронотопного, ключового.

*Школо наша, школо, мати наша мила,
Ти нас всіх пригорнеш, як голуб під крила.
Ти нас всіх научиш, як у світі жити,
Як зло оминати, а добро чинити* [3, с. 118].

Авторка знає про страх, з яким мала дитина відривається від родини, щоб уперше переступити шкільний поріг, і своїм поетичним словом намагається подолати природний для цього віку страх зміни простору, оточення, кола.

Поетка-педагог, як і О. Духнович, формує позитивне ставлення до навчання, висуває важливу і зрозумілу мотивацію відвідування школи. Робить це за допомогою словесної гри у порівняннях: «Бджілоньки – на квіточки, дітоньки – до школи, // Там збирають мудрість, як мед з квіток бджоли [3, с. 118]». Авторка не ізолює своїх читачів від негативних емоцій і явищ, які є у реальному житті, вона прагне навчити дитину долати труднощі, переконує, що школа допоможе в цьому.

Естетична гра поетки спирається не тільки на давні фольклорні зразки, а й на створені за її життя, зокрема стрілецькі пісні. У цьому стилі написано, наприклад, віршик «Школярник». Вірш передає активну позицію ліричного героя, його ентузіазм у добрій справі навчання, почуття власної гідності, текст осяяно посмішкою авторки, не глузливою, а гордою за хлопця, що підростає і формується у справжнього козака: «Не думайте, моя ненько, // що'м дітвак, – // Вже я в школу записаний, // йо так, так! [3, с. 119]». Маршова ритміка, вигуки, словесні вирази підтверджують вплив стрілецької пісні на цей текст, як і на низку інших.

Як учителька, авторка віршиків добре знала особливості навчальної праці, труднощі, з якими стикалися її учні в процесі опанування грамоти. Особливістю її творів про школу і школярів є деталізація, правдивість, впізнаваність описаних ситуацій. Ці ситуації різнома-

нітні: уроки в школі, виконання домашніх завдань, збирання на заняття вранці, відпочинок, спілкування і забави з однолітками, дитячі турботи і клопоти. Кожна ситуація дається авторкою в розв'язковій і має яскраве естетичне втілення, певний елемент мистецької гри. Наприклад, віршик «Івасик» оповідає про першокласника, якому важко давалася літера «і», у хлопчика «головонька в журі: // Чи напише добре «і»? [3, с. 121]». Гра в тому, що кожна строфа завершується саме цією важкою буквою, проте дається вона в різних контекстах, що означає нелегкий шлях Івася до грамоти. Друга строфа містить кульмінацію маленької історії: «В очах слізеньки дрібні: // Не вдається красно «і»!» Остання дає переможний фінал школяревих зусиль: «І вже знають в школі всі – // Написав він добре «і» [3, с. 121]».

Марійка Підгірянкa вміє схвилювати свого читача, викликати його співчуття, вона знає, що емоційність загострює сприймання змісту тексту, активізує власний життєвий досвід. Кожний її читач, малий і дорослий, мимохіть пригадає власне школярське дитинство, перші невдачі й перемоги в нелегкій справі навчання.

Поетка-вчителька втілювала у твори свою переконаність у тому, що дитину слід учить переважно на добрих взірцях поведінки, тому в її віршиках переважають образи чемних, працьовитих, сумлінних у навчанні малих героїв. Авторка з любов'ю і повагою розповідає про юні особистості, і читач прагне бути схожим на них, щоб теж викликати пошанівок від дорослих й однолітків. Такими є образи чемної школярки Галинки («Школярка» [3, с. 122]), Аннички, котра «вже знає всі ноти, // Хоч і невеличка», Оленки, яка «всі букви читає, // Хоч іще маленька» («Наші школярики» [3, с. 123]) та багато інших. Авторка враховує гендерні особливості особистості дитини, зокрема посилену увагу дівчаток до своєї зовнішності. Вона описує не тільки добрі якості характеру, а й зовнішню привабливість героїнь, підкреслюючи їхню охайність та використовуючи національний ідеал дівочої краси, застосовуючи фольклорні стилістичні засоби її художнього зображення. Наприклад, зворотне порівняння – «То не рожа, йо то не калина, // Тільки чемна школярка Галина [3, с. 122]», постійні епітети – «Анничка, Анничка, // Рожевії личка [3, с. 123]», прямі порівняння – Марія «так ходить до школи, // Як біла лелія [3, с. 123]». Марійка Підгірянкa передає у віршах народну традицію пишатися дітьми, мати їх за окрасу роду.

Поетка виховує читача ненав'язливо, мудро, наочно, весело вступаючи з ним у діалог, ставлячись до особистості з повагою і вірою в її внутрішні сили та сходження.

Якщо основний жанр, що ним послуговувалася Марійка Підгірянкa, визначили як віршик, то можна виокремити в ньому низку жанрових різновидів, зокрема наразі – дидактично-ігровий віршик. Навчання через словесну гру, естетичний принцип засадничого поєднання розваги і навчання – головна ознака цього жанрового різновиду.

Поетка передає читачам знання, враховуючи особливості сприймання інформації в дитячому віці та загальні закони дитячої психології. Вона кількаразово повторює ключове поняття, унаочнює інформацію згадкою про певний предмет, котрий діти добре знають і легко уявляють, формує в їхній свідомості асоціативний ряд, за допомогою якого дитина зможе відновити одержані відомості згодом, розбудовує у пам'яті логічну систему знань, визначає в цій системі чітке місце для виучуваного поняття чи факту. Заголовок дидактично-ігрового віршика, як правило, має систематизуюче значення. Так, віршик «Голосні звуки», композиційно поділено на строфи, кожна з яких знайомить читача з певним голосним, а також сприяє повторенню знань про числа від 1-го до 5-ти. Робиться це через асоціації з буденними картинками життя або предметами щоденного вжитку, свійськими тваринами.

Іншим ігровим художнім прийомом передавання знань, що його плідно використовує поетка, є сюжетна розповідь, яка пригальмовується певним дидактичним вкрапленням. За законами психології, дитина, зацікавившись розвитком подій, буде читати (або з інтересом слухати) далі і майже мимохіть засвоювати знання. У психологічній педагогіці цей прийом ґрунтується на принципі релаксації: у стані розслабленості, відпочинку людина добре сприймає найскладнішу інформацію; пам'ять, відкрита до нових відомостей, ненапружено закарбовує факти та логічні схеми. Марійка Підгірянкa знає про різноманітні шляхи навчання в процесі літературної гри і йде ними, щоб краще дати читачеві певні знання. Так, відомості про голосні звуки авторка пропонує віршиком, текст якого містить оповідку про котика і мишей («А-а-а, котика нема...»).

Найбільше дидактично-ігрових віршиків Марійка Підгірянка написала на природничу тему. У них вона реалізувала свій дар пейзажиста, індивідуальний стиль, патріотичні почуття, знання з ботаніки і зоології, вчительську майстерність. У цих творах читач має познайомитися з порами року в природі, рослинами та тваринами рідного краю, знайти власне місце в довкіллі, виробити ставлення до зовнішнього натур-простору та його мешканців.

Образи зими, весни, літа, весни авторка створює, поєднуючи традицію з власним оригінальним стилем, в основі якого лежить розуміння дитячої вікової психології. Простір карпатської природи дається в чотирьох часових площинах, у кожній із яких присутні небо, гори, долина, ліс, село. Марійка Підгірянка змальовує найяскравіші явища природи в кожному пору, створює напівказкові образи сил, що їх спричиняють, малює гарні пейзажі, естетизуючи дитяче сприймання довкілля, розповідає про дитячі розваги та зміни в їхньому побутуванні.

Місце флори і фауни у поетичному світі Марійки Підгірянки є значним, її героя оточують дерева, кущі, трави й квіти, тварини, птахи, комахи, з якими через віршований рядок малий читач вступає в діалог. Пернаті у дидактично-ігрових віршиках поетки представлені найбільше, у них живуть синиця, зозуля, перепілка, горобець, посмітюшка, жовтобрюшка та інші птахи карпатського краю.

Авторка передає знання про вигляд, особливості поведінки, часопростір птаха, його сусідів, ворогів, втілюючи ці відомості у образи, цікаві дитині.

Для того, щоб дитина легше уявила небачену нею тваринку чи комаху, поетка стимулює асоціативне мислення читача. Лелик розпростер темні крила, «як на човнику вітрила»; світлячки – це «мушки з лампочками». Марійка Підгірянка готує дітей до зустрічі з небаченими раніше нічними гостями, її розповідь передую цій зустрічі, робить її цікавою й очікуваною. Створений нею образ царства ночі розширює часопросторові уявлення дітей, спонукає до дослідження довкілля.

Увагу й доброту до пташок поетка виховує за допомогою вигаданих нею розмов між пташками та їхнього спілкування з дітьми («Посмітюшка: // – Цинь-цинь, цинь-цинь, // Хлопчику, зернятко кинь!// Жовтобрюшка: // – Ціть-ціть, ціть-ціть. // Нас рятувати спішіть! [3, с. 39]»). Виразно театралізована ігрова форма тексту наповнюється логічним розмислом, який хором висловлюють зимові пташки: птахи все літо «працювали – сади з черви обчищали», звеселяли всіх піснею, тож наспів час віддячити їм за добро. Вдячність, милосердя як людські чесноти Марійка Підгірянка виховує переконливо, образно, весело.

Мандруючи у своїх віршах простором та часом, авторка розбудовує внутрішній простір дитини, формуючи ієрархію високих цінностей національного ментального характеру.

У дидактично-ігровій поезії Марійки Підгірянки описані ремесла та знаряддя праці. Вчителька-поетка виховує повагу до труда, передає знання про традиційні професії українського народу. Естетична гра у віршиках цієї теми не така яскрава і різноманітна, як у творах про природу і шкільне навчання, адже наразі авторка готує малого читача до дорослого трудового життя і висловлюється мовленням, наближеним до мовлення трударів-фахівців. Гра стає переважно рольовою, читач має перевтілитися в представника певної професії, зрозуміти її суть і важливість. Так, він знайомиться з роботою млина, риторичне звертання до муки, як ігровий момент тексту, підкреслює необхідність праці мірошника: «Сипся, мучко, сипся, сип, // Буде людям свіжий хліб [3, с. 78]».

Читач, ідучи за текстом Марійки Підгірянки, грає також роль господаря, який має звернутися до багатьох ремісників, щоб добре газдувати.

*Тесляре, тесляре, збудуй мені хижку
В зеленім садочку, в квітучім затишку.*

*Муляре, муляре, змуруй піч рівненько,
Щоби взимку в хаті було всім тепленько.*

*Столяре, справ двері, віконця,
Двері – від дороги, а вікна – до сонця [3, с. 79].*

Марійка Підгірянкa вчить дитину побутуванню, готує до щоденних клопотів селянина, говорить про звичайні потреби людини, називає фахівців, до яких треба звертатися у пригоді. Вона застосовує психологічні знання про переважну запитувальність дитячого мовлення і вводить у композицію віршників питання та відповіді на них як проектування реальних життєвих ситуацій.

Не оминає увагою поетка і сімейні роботи з традиційним ґендерним поділом, їх добре виконання – одна зі складових родинного добробуту і злагоди. «Нянько корито теше, // Мама пряде куделю [3, с. 100]», діти теж мають обов'язки посильної праці, в основі якої піклування про своїх рідних: «Ганця Юрця колише: // Ой люлю, Юрцю, люлю! [3, с. 100]». Сучасному малому читачеві буде цікаво дізнатися про іграшки малечі минулих століть, персонажами віршників є кучерява ляля – улюблениця дівчаток, коник, вистружений дідусем, яким бавиться хлопчик.

«В ній є чудова гармонія почувань і поступування, і тому вона така природна в поведінці, така щира», – згадував свою дружину А.Домбровський [2, с. 56]. Знайти своє місце у світі, де існує гармонія людських взаємин і стосунків з природою, збагнувши звичаєві правила українського народу – завдання, яке Марійка Підгірянкa ставила перед собою і талановито виконувала з естетичною вигадкою, постійною орієнтацією на реципієнта – малого читача, психіку котрого вона добре знала.

Отже, Марійка Підгірянкa створила віршовані твори, що мають дидактично-ігровий характер. У своїх віршиках вона талановито виховувала, навчала, розважала дитину. Її поетичні тексти виявляють своєрідну авторську рецепцію національної традиції в естетичному сенсі – формують українську дитину освіченою і відданою Україні засобами рідної культури, дібраними з науковою точністю педагога-психолога.

Ігрова діяльність є могутнім чинником естетичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Вона містить у собі широкий спектр можливостей для самовираження дитини, виховує естетичну установку, сприяє появі всебічних естетичних інтересів. Використання дидактичних ігор на заняттях робить процес навчання не лише цікавим, а й сприяє швидкому формуванню у дітей загальнонавчальних навичок та вмінь. Адже граючись, діти вчаться, а навчаючись – граються.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. Естетика словесного творчства / М. Бахтин. – Москва : Искусство, 1986. – 444 с.
2. Домбровський А. Спомини про М. Підгірянку. Переписаний його донькою. Щоденник / А. Домбровський // Особистий сімейний архів дочки Марії Домбровської. – 72 с.
3. Підгірянкa М. Учись, маленький! Вірші, казки, п'єса, загадки : Для дошкільного та молодшого шкільного віку / [упорядн. і передм. О.М. Нахлік; іл. І.І. Литвина] / М. Підгірянкa. – Київ : Веселка, 1994. – 239 с.
4. Чернявська М.В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття) автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. н.: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М.В. Чернявська. – Херсон, 2011. – С. 3.

This article discusses the possibility of using aesthetic word games in learning and entertainment on the example of poetic creativity of Mariika Pidhiryanka. The author defines their value and educational orientation, which can be traced in many poems of Mariika Pidhiryanka. Aesthetic game does not only accompany the realization of the educational tasks set by the author, but also has a self-assessment of the value of art in poetry for children. These two factors exist in unity and interconnection: didactic function can not be apprehended by children without an interesting artistic expression and pure art is incomprehensible and does not reveal its aesthetic potential without the transparent to the reader. Mariika Pidhiryanka is good at combination of didactic games and skillfully creates their unity and alternating in her poetic texts.

The article also discusses a variety of game art techniques of knowledge transfer that are successfully applied by the author. The author identifies the main genres and genre varieties used by the author in her poetic work. The main feature of this genre variety is learning through verbal game, the aesthetic principle combining fun and learning.

The author of the article gives the examples of poems by Mariika Pidhiryanka where the main ideas are: hard work, aesthetic perception of the world, charity, respect for parents, faith in God and love for Ukraine. The poet-teacher in her poetry gave readers knowledge of nature, language, crafts, rituals and customs, and gender equality in the labor process.

It has been found that game activity is a powerful factor of aesthetic education of children of preschool and primary school age. It contains a wide range of possibilities for expression of the child, has aesthetic installation, contributes to the emergence of comprehensive aesthetic interests. The aesthetic use of verbal games and activities in the classroom makes the learning process not only interesting, but also contributes to the rapid formation of children's general learning skills.

Key words: game, aesthetic word game, game activities, learning, fun, junior pupils, kind of activity.

УДК 372.461 (07)

Наталія Третяк
Nataliya Tretiak

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ТЕКСТОВОГО МАТЕРІАЛУ FORMING OF JUNIOR PUPILS' SPEECH SKILLS BASED ON THE TEXT MATERIAL

У статті описано процес мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах; запропоновано методика збагачення словникового запасу молодших школярів стилістично диференційованою лексикою на основі текстового матеріалу; визначено сутність термінів «мова», «мовлення», поняття «мовленнєва діяльність»; подано систему вправ для забезпечення розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів у процесі вивчення мовного матеріалу.

Ключові слова: мова, мовленнєва діяльність, мовлення, текст, мовний матеріал, говоріння, лексика, словник.

Мовно-мовленнєвий розвиток молодших школярів – одна з основних проблем сучасної методики навчання мови, оскільки відсутність належної кореляції між теоретичними знаннями і практичними мовленнєвими вміннями позначається на кількісних і якісних характеристиках мовлення, породжує різного типу мовленнєві помилки й недоліки [1, с. 32]. З метою запобігання їм, окрім опанування теорії мови, школярів необхідно вчити орієнтуватися в конкретній мовленнєвій ситуації, відповідно до цього добирати зміст та мовні засоби для вираження думки, володіти правилами мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування.

Мова і мовлення виступали предметом дослідження лінгвістів (Д.Х. Баранник, І.К. Білодід, В. Гумбольдт, О.О. Потебня, Фердінан де Сосюр, О.М. Шахнарович, Л.В. Щерба та ін.), психолінгвістів (Є.М. Верещагін, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, Т.В. Рябова та ін.), психологів (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, О.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн та ін.), лінгводидактів (А.М. Богуш, М.С. Вашуленко, Н.В. Гавриш, Є.М. Пасов, В.Л. Скалкін, О.С. Ушакова та ін.).

Мова, людське слово, мовлення та історія їх розвитку виступають по-перше, як предмет лінгвістики, по-друге, як предмет психології, а також як своєрідна діяльність індивіда, що розвивається в процесі його мовленнєвого розвитку, спілкування та відношення його до реальності і, по-третє, як система фізіологічних процесів, що реалізують цю мову в діяльності. Між психологією і лінгвістикою утворилося так зване історичне розмежування щодо предмета вивчення: психологія вивчає процес говоріння, мовлення і лише настільки займається мовою, наскільки її онтологія якось проявляється в цих процесах; лінгвістика вивчає мову